

KONYA KÜÇÜKMUHSİNE KÖYÜ CİCİM TEKNİKLİ ÖRTÜLERİ

Hafize Melek HİDAYETOĞLU*

ÖZ

Konya İli Selçuklulardan itibaren önemli bir dokuma merkezi olmuş, Cumhuriyet döneminde de bu özelliğini korumuştur. Konya ve çevresinde halen dokumacılığın sürdürüldüğü dokuma merkezleri bulunmaktadır. Bu yerleşim yerlerinden biri de Konya merkeze çok yakın bir konumda olan Küçükmuhsine köyüdür. Küçükmuhsine Köyü Konya İli Selçuklu ilçesine bağlıdır. Konya'ya 25 km. uzaklıktadır. Küçükmuhsine Köyü Anadolu Selçuklular döneminde kurulduğu bilinmektedir. Bölge tamamen dağlıktır ve tarım alanı köyün kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadardır. Hayvancılık önemli geçim kaynağıdır. Anadolu'nun her yöresinde o yöreye özgü cicim teknikli yaygıları görmek mümkündür. Konya Küçükmuhsine Köyü bu yöreler arasında yerini almaktadır. Küçükmuhsine yöresinin cicim teknikli yük örtüleri en bilinen dokumalarıdır. Bunun yanında yörede halı yastık, heybe, taban halısı, yolluk ve seccade dokunmaktadır. Konya Etnografya Müzesi'nde yöreye özgü dokumalar örnekleri bulunmaktadır. Küçükmuhsine Köyünün dokumacılık geleneği tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Konya ve çevresinin dokuma gelenek ve kültüründen hem etkilenmiş hem de köye özgü desen anlayışı ile diğer yörelere kaynaklık etmiştir.

Bu çalışmada, Konya Küçükmuhsine Köyüne özgü cicim teknikli yük örtüleri ve namazlağlar incelenmiştir. Yörede yapılan alan araştırmalarında tespit edilen örnekler üzerinden cicim dokumalarının malzeme, teknik, renk, tür, desen ve kompozisyon özelliklerine genel olarak değerlendirmeye çalışılmıştır. Küçükmuhsine cicim teknikli örtülerinin motif ve kompozisyon düzenlemeleri, Anadolu'da ve Konya civarında dokunan halı, kilim ve cicim yer yaygıları ile karşılaştırmaları yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelime: *Konya, Küçükmuhsine, Dokuma, Cicim, Namazlağ, Yük Örtüsü.*

*Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü

e-posta: mhidayetoglu@gmail.com / ORCID: 0000-0001-5072-0709

Bildiri Türü: Araştırma bildirisi / DOI: <https://doi.org/10.32704/akmbaris.2022.164>

Bildiri Gönderim Tarihi: 18.03.2022 / Bildiri Kabul Tarihi: 26.12.2022

Hidayetoğlu, Hafize Melek (2022). "Konya Küçükmuhsine Köyü Cicim Teknikli Örtüleri" Arış, Haziran/ Aralık - Sayı:20-21, s. 83-96.

ABSTRACT**KONYA KUCUKMUHSINE VILLAGE CICIM TECHNIQUE COVERS**

Konya Province has been an important weaving center since the Seljuks and preserved this feature in the Republican period. There are weaving centers where weaving still continues in Konya and its surroundings. One of these settlements is Küçükmuhsine village, which is very close to the center of Konya. Küçükmuhsine village is connected to Selçuklu district of Konya province. Küçükmuhsine is 25 km from Konya away. It is known that Küçükmuhsine village was founded during the Anatolian Seljuk period. The region is completely mountainous and the agricultural area is sufficient to meet the needs of the village itself. Livestock is an important source of livelihood. It is possible to see mats with cicim technique peculiar to that region in every region of Anatolia. Konya Küçükmuhsine Village takes its place among these regions. Cicim technique pile coverings of Küçükmuhsine region are the most well-known weavings. In addition, carpet pillows, saddlebags, floor carpets, runners and prayer rugs are woven in the region. There are examples of local weavings in Konya Ethnography Museum. The weaving tradition of Küçükmuhsine Village is as old as its history. It has been influenced by the weaving tradition and culture of Konya and its surroundings and has been a source for other regions with its village-specific pattern understanding.

In this study, cicim technique load covers and namazlağs unique to Konya Küçükmuhsine Village were examined. It has been tried to evaluate the material, technique, color, type, pattern and composition characteristics of cicim weavings in general through the samples determined in the field researches made in the region. The motif and composition arrangements of the Küçükmuhsine cicim technique covers are compared with the carpets, kilims and cicim floor mats woven in Anatolia and around Konya.

Keywords: *Konya, Küçükmuhsine, Weaving, Cicim, Prayer, Pile Coverings.*

1. GİRİŞ

Anadolu'da dokuma sanatı ve bu sanat çevresinde gelişen kültür; Anadolu insanının kendini ifade ettiği sanat koludur. Yüzyıllardır örtünmeden barınmaya, pek çok ihtiyacın giderilmesinde dokuma eserler üretilmiştir. Anadolu coğrafyası bu dokumaların üretimi için zengin hammadde olanakları sunmuştur. Bu sayede çok çeşitli teknikte ve türde dokumalar; halılar, kilimler, cicimler, zililer, sumaklar, tülüler, yöresel bez kumaşlar dokunmuştur. Cicim yaygılar bu zengin dokuma kültürünün en önemli parçalarından biridir. Anadolu'nun her yöresinde o yöreye özgü cicim teknikli yaygıları görmek mümkündür. Konya Küçükmuhsine Köyü bu yöreler arasında yerini almaktadır. Küçükmuhsine Köyü cicim dokumaları ve halıları ile Konya geleneksel dokumaları arasında karakteristik özellikleri ile tanınmaktadır. Araştırmanın kapsamında, Konya Küçükmuhsine Köyüne özgü cicim teknikli yük örtüleri ve namazlağlar incelenmiştir. Yörede yapılan alan araştırmalarında tespit edilen örnekler üzerinden cicim dokumalarının malzeme, teknik, renk, tür, desen ve kompozisyon özelliklerine genel olarak değerlendirmeye çalışılmıştır. Küçükmuhsine köyüne ait dokumalar XX. yüzyıldan günümüze kalan dokuma eserlerdir. Yöreye ait taban ve yatak halıları, yastık, heybe, torba gibi örneklerin günümüzde, müzelerde ve özel koleksiyonlarda sergilenecek ve saklanacak kadar kıymetli ve tarihi özellikte olması önem arz etmektedir.

Küçükmuhsine halıları hakkında Perihan Tunç'un, "Konya Derbent-Küçükmuhsine-Başarakavak Halıları"¹ ve Nurten Kubat'ın, "Konya Etnografya Müzesi'nde Bulunan Küçükmuhsine Halılarının İncelenmesi"² konulu yüksek lisans tezleri bulunmaktadır. Küçükmuhsine cicimleri ile ilgili Belkıs Acar'ın "Bir Grup Anadolu Yaygıları Üzerinde Bir Araştırma" isimli makalesi dikkat çekicidir. Bu ya-

1 Perihan Tunç, "Konya Derbent- Küçük Muhsine- Başarakavak Halıları", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1997.

2 Nurten Kubat, "Konya Etnografya Müzesi'nde Bulunan Küçükmuhsine Halılarının İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012.

yında; Konya-Küçükmuhsine Köyünde dokunan cicim seccadelerinin genel motif ve kompozisyonlarının değişim ve gelişimi üzerine öngörüler ve bu motiflere kaynak teşkil edebilecek unsurlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca yöre tarihi ve araştırmanın yapıldığı dönemde yaşayan yerel halkın dokuma kültürü hakkında bilgiler aktarılmaktadır.³ Ayrıca Belkis Balpınar Acar'ın *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları Kitabında*; Anadolu kilimlerinin motif ve desen aktarımları ile ilgili yazarın Konya-Küçükmuhsine Köyünde dokunan cicim seccadelerini konu edinerek örneklendirmekte ve Küçükmuhsine cicim seccade görseline yer vermektedir.⁴

Cicim tekniği kaynaklarda; kilim dokumalarından farklı olarak atkı ve çözgü iplerinin kullanıldığı iki ipliğe ilave olarak üçüncü bir desen ipinin ilavesi ile dokunur; atkı ve çözgü iplerinin birbirini gizlemeden eşit aralıklarla kesiştiği dokuma arasına renkli desen ipliklerinin kabarık desenler meydana getirmesidir⁵ şeklinde tanımlanmaktadır. Zemini meydana getiren atkı ve çözgü iplikleri aynı kalınlıkta ve aynı renkte kullanılır. Cicim bir veya iki kişi tarafından dokunur. İki kişi dokursa biri tezgâhın önüne diğeri arkaya oturur. Dokumanın asıl yüzü tezgâhın arka tarafında çıkar; ters yüzünde ise ipler dağınık ve karışıktır. İpler iki kişi arasında desene göre alıp verilir bu işleme ise halk arasında “çalma, çelme” denir.⁶

Cicim terimi; bu konuda yapılan araştırmalarda teknik adlandırma ve yaygıları tanımlamada en yaygın kullanılan kelimedir. Konya Küçükmuhsine köyünde yapılan alan çalışmalarında bu tekniğe verilmiş özel bir isimlendirme tespit edilememiştir. Bu nedenle kaynaklarda yaygın kullanılan “cicim” terimi bu araştırma başlığında tercih edilmiştir. Ancak Konya ve çevresine geniş açıdan bakıldığında cicim tekniğine “çalma, çelme, atmalı, atkılı” gibi farklı adlandırmaların olduğu görülmektedir.⁷

2. KÜÇÜKMUHSİNE KÖYÜ TARİHİ VE DOKUMACILIĞI

Küçükmuhsine köyü Konya ili Selçuklu ilçesine bağlıdır. Konya'ya 25 km. uzaklıkta olup, Altınapa barajının 3 km kuzey batısında yer almaktadır. Başarakavak, Tepeköy, Akpınar ve Ulu Muhsine komşu köylerdir. Köyün doğusunda Erenler Tepesi adı verilen dağın zirvesinde Hacı Haydar Türbesi yer almaktadır. Köy etrafında kaya mezarları ve yaşam alanı olarak kullanıldığı düşünülen mağaralar bulunmaktadır. Köy tamamen dağlarla çevrili bir vadi ve volkanik bir coğrafya içinde kurulmuştur. Tarım alanı köyün kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadardır. Hayvancılık önemli geçim kaynağıdır. Nüfusu 2021 yılı verilerine göre 210 kişidir.⁸

Küçükmuhsine köyünün tarihsel olarak kuruluşu Anadolu Selçuklular dönemine kadar gitmekte olup, bu dönemde kurulduğu bilinmektedir. Ulumuhsine ve Kiçimuhsine yan yana iki köydür. Eskiden yer adlarında büyük-küçük sıfatları yerine Ulu-Kiçi sıfatları kullanılmıştır.⁹ Halk arasında Kiçimusla,

3 Belkis Acar, “Bir Grup Anadolu Yaygıları Üzerinde Bir Araştırma”, *Türkiyemiz* 33, (1981), s. 36-41.

4 B. Balpınar Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, İstanbul; Eren Yayınları, 1982, s. 30-80.

5 B. Balpınar Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, s. 56-59; adlı yayımında cicim tekniğini kendi içinde; “atkı yüzü sık motifli cicim, seyrek motifli cicim, sık motifli cicim, atkı yüzü seyrek motifli cicim” şeklinde gruplara ayırmaktadır. Benzer tanım B. Deniz, “Anadolu-Türk Dokuma Sanatında Cicim / Cicim's Place in Anatolian –Turkish Art of Weaving”, *Sanat Tarihi Dergisi VII*, (1994), s.67-73'de mevcuttur.

6 Bekir Deniz, “Anadolu-Türk Dokuma Sanatında Cicim”, s. 67.

7 H. Melek Hidayetoğlu, “Konya Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili-Sumak)”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007, s. 200-202.

8 “Nüfus Dağılımı”, erişim 12 Mayıs 2022, <https://www.selcuklu.bel.tr/ilcemiz/detay/277/nufus-dagilimi.html>.

9 Hasan Eren, “Türk Yer Adları Keçiborlu”, *Türkoloji Dergisi I*,(1972), s.91, doi:10.1501/TrkoI_0000000009.

Kiçimuhsine adları zamanla Keçimuhsine şeklini almış ve son dönemde de Küçükmuhsine ismiyle anılmaktadır.

Küçükmuhsine Köyü tarihi araştırmalarında; Keçimuhsine adından ilk defa Aşık Paşazade'nin (1481) "Tarih-i Âl-i Osman" adlı eserinde bahsetmektedir. Bu eserde; köyün Anadolu Selçuklu dönemindeki sosyal zümrelerden biri olan "Bacıyân-ı Rûm" (Anadolu bacıları) mensupları tarafından kurulduğu belirtilmektedir. Moğol baskılarından bunalan ve sürekli yer değiştirerek kaçmak zorunda kalan "Bacıyân-ı Rûmların" sığındığı yerleri arasında Ulumuhsine ve Küçükmuhsine köyleri de vardır. Bu köylerin isimlerinin Ulu Muhsine ve Kiçi Muhsine isimli bacılardan aldığına inanılmaktadır. Araştırmada, bu köylere has halı ve cicim örneklerinin dokunduğu ve bu halı ve cicimlerin kaynağının köylere ismini veren Ulu Muhsine ve Kiçi Muhsine adlı bacılara dayandığı belirtilmektedir.¹⁰

Köyü ziyaret edenler arasında ünlü seyyah Friedrich Sarre'de bulunur. Sarre, Küçük Asya Seyahatnamesi'nde Küçükmuhsine ve çevre köylerin sosyo-kültürel ve coğrafi konularında bilgiler aktarmaktadır. Köyü ziyaret ettiği 1895 tarihinde Küçükmuhsine Köyünde 200 hane bulunduğunu, köyün içinden küçük bir ırmak aktığını ve vadi içindeki köyün etrafında yöre halkı tarafından ahır ve depo olarak kullanılan mağaralardan bahsetmektedir.¹¹

XIX. yüzyıl ortalarında Keçimuhsine Köyü'nün sosyal ve ekonomik yapısının ele alındığı araştırmada; 1840 yılında 90 haneden oluşan Keçimuhsine bu yıllarda köy statüsünde bulunmaktadır ve yaklaşık nüfusunun 450 kişi olduğu belirtilmektedir.¹²

Belkıs Acar makalesinde; yöre halkı ve köy muhtarından edindiği bilgilere göre köyün 1960 nüfus sayımında 770 nüfuslu 183 haneden oluştuğunu belirtmekte ve köyün tarihi ve coğrafi özelliklerinden bahsetmektedir. Cicim seccadelerin üzerindeki motiflerin kaynağını köyün tarihi ile ilişkilendirerek değerlendirmektedir.¹³

Köyün dokumacılık geleneği tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. Konya ve çevresinin dokuma gelenek ve kültüründen hem etkilenmiş hem de köye özgü desen anlayışı ile diğer yörelere kaynaklık etmiştir. Küçükmuhsine köyü cicim dokumalarının yanında halı örnekleri ile tanınmaktadır.

Küçükmuhsine halılarının çözgü, atkı ve ilmelerinde yün iplik kullanılmıştır. Halılarda Türk düğüm tekniği kullanılmıştır. Halılar kaba ve orta kalitede dokunmuştur. Halılarda canlı renkler, geometrik ve bitkisel motifler tercih edilmiştir. Küçükmuhsine seccade halılarında tek yönlü mihraplı kompozisyon düzeninde dokunmuştur. Bazı örneklerinin mihraptan sakan kandil motifi yer alırken bazı örneklerinde küçük göbekler yer alır. (Fotoğraf 1-2)

10 Mikail Bayram, "Bacıyân-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı", *Türkler Ansiklopedisi*, 6, ed., H.C. Güzel ve diğerleri, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.365-372.

11 Friedrich Sarre, *Küçükasya Seyahati-1895 Yazı*, Çeviren: Dara Çolakoğlu, İstanbul, 1998, s.132-133.

12 Ahmet Hüdai Keleş, "XIX. Yüzyılın Ortalarında Keçimuhsine Köyü'nde Sosyo-Ekonomik Durum", Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Semineri, 2019, s. 3-24.

13 Belkıs Acar, "Bir Grup Anadolu Yaygıları Üzerinde Bir Araştırma", s. 41.

Fotoğraf 1: Seccade, Kitabeli, Küçükmuhsine Aşağı Cami, 78x120cm., 11.7.2004.

Fotoğraf 2: Seccade, Hamidiye Çevikkol Evi, Küçükmuhsine, 11.7.2004.

Taban halılarının kompozisyon ve motif özellikleri; Sille, Derbent, Başakavak halılarına benzerlik göstermektedir. Halılar çift olarak dokunur ve odanın tamamını kaplayacak büyüklüktedir. Kırmızı renkli zemin üzerinde üç adet göbek yer alır. (Fotoğraf 3) Yatak halıları Halının zemininde iki sekizgen göbek yer alır. Halının bir geniş, iki ince kenar suyu vardır. Bu düzenle Nuzumla yatak halılarına benzerdir. (Fotoğraf 4)

Fotoğraf 3: Taban halısı, Hamidiye Çevikkol Evi, Küçükmuhsine, 11.7.2004.

Fotoğraf 4: Yatak Halısı, Küçükmuhsine Aşağı Cami, 11.7.2004.

Bu halıların yanında küçük boyutlu yastık, heybe ve torba çeşitlerinde kendi ihtiyaçları için ürünler dokumuşlardır. Makaleye konu seçilen cicim yaygılar 2004 yılında köye yaptığımız ilk ziyarette dokunmadığı tespit edilmekle birlikte birkaç evde yöre halısının dokunduğu görülmüştür.

Küçükmuhsine köyünde dokumacılık günümüzde devam etmemektedir. Yöre halkı 30-35 yıl önce-sine kadar köyde 10-15 evde ıstar bulunduğunu ve halı dokuduklarını belirtmektedirler. Bu güne ulaşan halı ve cicimler yerel halkın çeyiz kültürü çevresinde koruduğu örneklerdir. Halıların yoğun şekilde dokunduğu dönemde yöre kadınlarının bu halılarla aile bütçesine gelir sağladığı bilinmektedir.

3. KONYA KÜÇÜKMUHSİNE KÖYÜ CİCİM TEKNİKLİ DOKUMALARI

Küçükmuhsine Cicim Namazlağ: Konya'nın Küçükmuhsine yöresinde yün malzeme kullanılarak cicim tekniği ile namazlağlar dokunur. Bu örneklerde zeminde üst üste dizilmiş dikdörtgen biçimli mihrap formları yer alır. Bu mihrap formlarının ikisi tam biri üstü açık bırakılarak dokunmuştur. Mihrabın üstünde "Y" biçimli kaide üzerine üst üste yerleştirilen kenarları verev çizgilerle süslü "V" biçimlerinin

meydana getirdiği yörede “kozak” denilen motif dokunur. Bu motif çam kozalağına benzetildiği için bu isimle anılır. Bu motif bazı örneklerde mihrap nişlerinin her iki yanına zemin üzerine de dokunduğu olur. (Fotoğraf: 5a-b/6a-b) Zeminde mihraptan kalan boşluklar verev hat üzerine yerleştirilen göz benzeri motiflerle doldurulur. Namazlağı mihrapları da süsleyen geometrik motifli su çerçeveler. Kısa kenar üzerinde yörede “develi ve çakı nakışı” adı verilen üç sıra ilave kenar suyu yer alır.¹⁴ (Çizim 1) Beyaz zemin üzerine kırmızı, kınalı sarı, mavi, yeşil renklerle 134x155 cm. 130x150 cm. ölçülerinde dokunur.

Fotoğraf 5a: Küçükmuhsine Cicim Namazlağı, Küçükmuhsine Köyü Aşağı Cami, 134X155 cm., 11.7.2004.

Fotoğraf 5b: Küçükmuhsine Cicim Namazlağı detay.

Fotoğraf 6a: Küçükmuhsine Cicim Namazlağı, Küçükmuhsine Köyü Aşağı Cami, 130X150 cm., 11.07.2004.

Fotoğraf 6b: Küçükmuhsine Cicim Namazlağı detay.

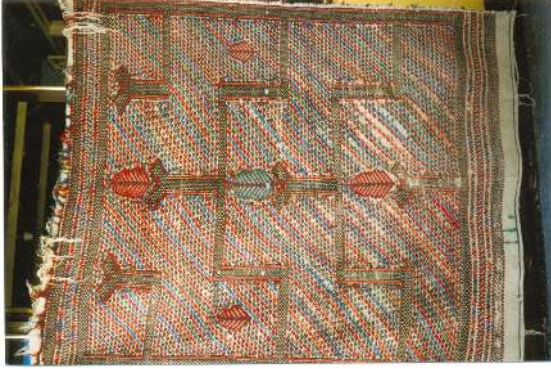
Küçükmuhsine Cicim Yük Örtüleri: Küçükmuhsine köyünde dokunan cicim namazlağlar yöre halkının günlük gereksinimleri doğrultusunda yük örtüsü şeklinde değerlendirildiği görülmüştür. Yük örtüleri; köy evlerinde yorgan ve yatakların üst üste dizildiği yüklüklerin önüne gerilen örtülerdir. Konya civarındaki evlerde odaların bir duvarına yerleştirilmiş, yatak-yorgan-yastık koymak üzere hazırlanmış, dik bir dikdörtgen şeklinde yapılmış nişler yer alır. Halk arasında bu nişlere “yüklük” denir. Yüklük önüne germek için hazırlanmış bu yaygılara “yük kilimi-yük örtüsü” denir. Ayrıca derleme ve tarama sözlüklerinde yük örtüsü ya da yük perdesi tanımları yer almamakla birlikte sözlüklerde yük ve yüklük tanımlarına yer verilmiştir. Tarama sözlüğünde; yük koyacak: yüklük-yük dolabı¹⁵, derleme sözlüğünde;

14 Bekir Çerez’in (73 yaşında, Küçükmuhsine doğumlu, okur-yazar), 11.07.2004 tarihinde şifahen verdiği bilgilere göre.

15 Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Derleyen: Cem Dilçin, 1983, s.254.

yüklük: yıkanmak için ayrılmış bölüm- yük- bir hayvanın taşıyabileceği ağırlık ya da oran kadar¹⁶, Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğünde; yük: denk, yük-lük: evlerde yatak, yastık, yorgan konan özel bölüm, yük yeri¹⁷ olarak tanımlanmaktadır.

Küçükmuhsine cicim yük örtüleri namazlağlardan farklı olarak üç kenarı saçaklarla süslenir ve mihrap formu aşağı bakacak şekilde yük üzerine asılarak kullanılırdı. (Fotoğraf: 7a-b)

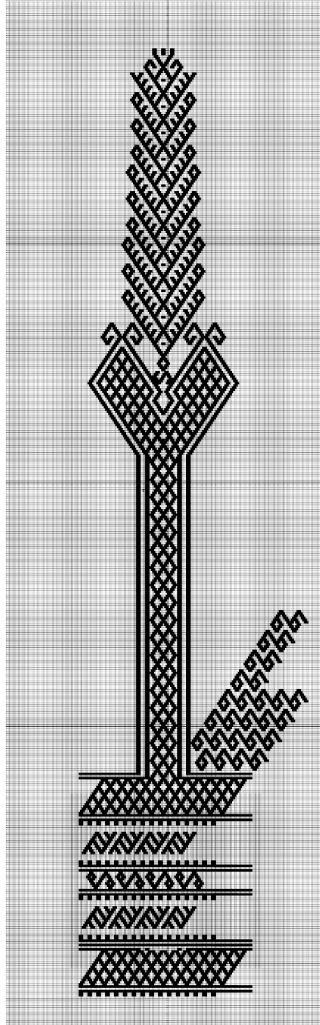
Fotoğraf 7a: Küçükmuhsine Cicim Yük Örtüsü, Küçükmuhsine Köyü Aşağı Cami, 130X160 cm., 100 yıllık, 11.07.2004.

Fotoğraf 7b: Küçükmuhsine Cicim Yük Örtüsü detay.

16 Derleme Sözlüğü XI, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983, s.4328.

17 İsmet Zeki Eyüpoğlu, Türk Dilinin Etimolojisi Sözlüğü, İstanbul, 1995, s.771.

Çizim 1: Küçükmuhsine Cicim Yük Örtüsü detay çizimi.

3. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Konya İli Anadolu Selçuklu Devleti'ne yıllar boyunca başkentlik yapmıştır. Konya'nın Selçuklu'ya dayanan köklü geçmişi ile kendine has mimari eser, kültür, gelenek-görenek, adetlere sahiptir. Tarihi süreçte pek çok Türkmen ve Yörük kavimlerin yerleştiği ve yurt edindiği bir bölgedir. Konya şehri aynı zamanda Mevlevilik gibi tarikatlarla tanınır ve bilinir olmuştur. Bu tarihi ve sosyal yapılanmalar Konya kültür hayatına katkı sağlamıştır. Bu etkileri Konya ve çevresinin dokuma kültürü ve gelenekleri çerçevesinde dokunan yaygıların motif kompozisyonlarına yansımıştır.

Konya Küçükmuhsine Cicimleri; namazlağ ve yük örtüsü şeklinde kullanılmak üzere yörede, çeyiz gelenekleri ve dokuma kültürü çerçevesinde bir dönem yoğun olarak dokunmuştur. Bu yaygıların köyün tarihi geçmişi kadar eski olduğunu söylenebilir. Küçükmuhsine köyü aynı zamanda cicim teknikli yaygıların yanında Konya ve çevresinde halıları ile tanınmaktadır. Bu halılar seccade, taban halısı, yatak halısı, yastık ve heybe çeşitlerinde dokunmuştur. Günümüzde köyde halı dokumayı bilenler bulunmakta ancak yeni halılar üretilmemektedir. Köyde son dönemde dokumacılık faaliyeti yapılmamaktadır. Bunun nedenleri arasında yöre halkının şehir merkezlerine göç etmesi ve yaşam şart-

larındaki değişiklikler gösterilebilir.

Konya-Küçükmuhsine cicim teknikli dokumalarını hammadde, tür, renk, boyut, teknik, motif-kompozisyon özellikleri açısından değerlendirmek gerekirse;

Hammadde özellikleri; incelenen Konya-Küçükmuhsine cicimlerinin atkı, çözgü ve desen ipinde yün malzeme kullanılmıştır. Yün malzeme her ailenin kendi beslediği koyunlardan elde edilir.

Cicim dokumalarının boyutları incelendiğinde; yörede bulunan örnekler namazlağ ya da yük örtüsü şeklinde kullanılsa bile benzer ölçülerde dokunduğu görülmektedir. Bu ölçülerin daha çok yüklüğü kapatacak büyüklükte olduğu ve bu kullanım yerine göre belirlendiği söylenebilir.

Teknik özellikleri değerlendirildiğinde; Konya-Küçükmuhsine köyünde cicim teknikli yaygılarda, Anadolu'da da yaygın olarak uygulanan atkı yüzülcü cicim tekniği kullanılmaktadır. Yörede tekniğe özel bir isimlendirme yapılmamıştır. Konya yöresinde cicim tekniğine ve bu teknikle dokunan yaygılara “atkılı, çalma, oyulgama, üçerleme, üçürdüm, atmalı, üç azatlı ve çalgı” gibi farklı isimler verilmektedir.¹⁸

Renk özelliklerine bakıldığında; incelenen cicim yaygılarda, beyaz zemin üzerine kırmızı, kınalı sarı, mavi, yeşil, siyah renkler tercih edilmiştir. Bu yaygılar, beyaz renkli zemin ile karakteristiktir ve mihrap nişlerinde kullanılan siyah renkli çerçeveleri ile kompozisyonda hâkim bir etki yaratılmaktadır. Mihraplardan kalan boşluklara diyagonal hatta yerleştirilen motiflerin renklerinin sıralanışı, zeminde bir ritim sağlamaktadır.

Yaygı türleri incelendiğinde; cicim dokumalar kullanım amaçlarına göre adlandırılmaktadır. Aynı motif ve kompozisyon özelliğine sahip yaygıların ihtiyaca göre namazlağ ve yük örtüsü şeklinde değerlendirildiği görülmektedir. Namazlağlar halk arasında üzerinde namaz kılınan dokumalar ile (namazlık), seccâde diye isimlendirilen namazlıklar aynı amaçlarla kullanılır: “Seccâde üzerinde secde edilen, namaz kılınan dokumadır”.¹⁹ Namazlık-Namazlağ da aynı anlamı taşır; Namazlık-Namazlağ üzerinde namaz kılınan, bir insan boyu ve genişliğindeki, küçük dokumadır. Seccâde yine aynı amaçla kullanılan, aynı büyüklükte bir dokumadır. Eskiden küçük boylu bu dokumalara “kaliçe” denirken²⁰, günümüzde bu türden her halıya “seccâde” demek moda haline gelmiştir.

Yük örtüleri değerlendirildiğinde; farklı kaynaklara bakıldığında yük örtüleri hakkında benzer tanımlar ve bilgiler verildiği görülmektedir. Anadolu'nun Malatya, Maraş, Adıyaman, Aksaray, Konya, Eskişehir, Yozgat, Balıkesir gibi yörelerinde kilim, cicim, zili teknikli yük örtülerinin dokunduğu ve Anadolu genelinde yaşayan yörüklerin yaygın olarak yük çullarını dokudukları ve kullandıkları bilinmektedir. Anadolu'da kilimin taşımacılıkta kullanıldığı, göç sırasında ve günümüzde yaylacılık yapan insanların eşyalarını hayvan sırtında taşımak için uzun kilimler kullandıkları ve yük kilimi adını verdikleri kaynaklarda belirtilmektedir. Göç sırasında eşya sarmak için kullandıkları ve ayrıca evlerde yatak-yorgan konulan yüklük üzerini örtmek veya perde gibi germek için kullanıldığı bilinmektedir.²¹

Bu yaygılara, Obruk ve çevresinde “sandık çırpısı”, Ereğli ve köylerinde “yüklük perdesi ve çalma

18 H. Melek Hidayetoğlu, “Konya Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili-Sumak)”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007, s. 200-202.

19 C. Esat Arseven, “Seccade”, Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, C. IV, 1975, s. 1774.

20 C. Esat Arseven, “Seccade” maddesi, s. 1774.

21 Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara, 2000, s.79-84-101-150, Ersu Pekin, “Yörüklerde Yük Çulu”, *Kültür ve Sanat* 4, (1976), s. 122-137, Aysen Soysaldı, “Yozgat Yüklük Perdesi Cicim Dokumaları” (I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresinde Sunulan Bildiri, Selçuk Üniversitesi, Konya, 01-02 Kasım 2007, s.34-39).

perde”, Derbent ve köylerinde “yük çırpısı”, Karapınar ve köylerinde “yük örtüsü”, Sarayönü, Ilgın, Akşehir civarında “atlı yük örtüsü” denmektedir. Ilgın-Çiğil yöresinde dokunan mihraplı namazlağlar “Çiğil kilimi” şeklinde tanınır ve yörede yükün üstüne örtülerek kullanılmaktadır. (Fotoğraf: 8) Bu örnek de mihrap motifi olduğu halde yük örtüsü olarak kullanılan dokumalara örnek verilebilir.²²

Cicim dokumalarının motif özellikleri incelendiğinde; geometrik motiflerin hâkim olduğu görülmektedir. Yaygı türlerine göre motiflerde değişiklik yoktur. Yöre halkının motif isimlerini günlük yaşamdan esinlenerek adlandırdıklarını söylemek mümkündür. Mihrap üzerinde “Y” kaide içine dokunan hayat ağacı benzeri motife “kozak” adı verilmektedir. Bu motif çam kozalağına benzetildiği için bu isimle anılır. Kozak/Kozalak motifi; Saray kumaşlarından çatma ve kemha kumaşlar üzerinde görülmektedir. Kozak/Kozalak formunda tek madalyonların kaydırılmış ekseninde sonsuzluk prensibinde dizilerek dokunmuşlardır. Bu kozalak desenleri kumaş üzerinde çok yalın fakat görkemli bir etki yaratmaktadır. Bu desenler çatma kumaşlarda kıvrık dal üzerinde lale motifleri ile birlikte kullanılmıştır.²³ Kozak/kozalak motifi, tasavvufta Allah’ın tecelli ettiği kalp sembolü²⁴ olarak ifade bulur, bu cicimlerde kozalağın bir kaide üzerinde yer alması da önemli bir anlam ifade ettiği düşünülebilir. (Çizim 1) El üstünde tutulan ve hürmet gösterilen her şey gibi Allah’ın tecelli ettiği kalp olarak ifade edilen kozalak burada da bir kaide üzerinde adeta el üstünde tutulmaktadır.

Belkıs Acar yayınında Küçükmuhsine örneğindeki kozak motifini “Servi” şeklinde adlandırılmaktadır. Servi motifinin Anadolu’nun pek çok yerinde mezar taşlarında, çinilerde, kumaşlarda kullanıldığını belirtmektedir. Servi ağacı, çoğunlukla mezarlıklarda yetiştirilir. Öbür dünya inancı ile bağlantı kurulan servi ağacı dini inançların sembolü olarak dokumalarda görülmektedir.²⁵ Servi ağacı motifi, kumaşlar üzerinde stilize edilerek ya da natüralist tarzda görülmektedir. Özellikle 18. yüzyıl desenlerinde çok sevilerek kullanılmıştır.²⁶

Sarayönü-Çeşmelisebil dal yanışlı namazlık örneğinde; mezar taşı biçiminde sembolik mihrap nişi içinde yörede “dal yanışlı motif” adı verilen motif yer alır. Bu düzenleme mezar taşı üzerine işlenmiş servi ağacı ya da hayat ağacı ile özdeşleşebilir ve Küçükmuhsine cicimlerindeki “kozak” motifi ile aynı amaçla dokunmuş olmalıdır. (Fotoğraf: 9) Burdur ve köylerinde dokunan cicim seccadeler üzerinde “Garafil budağı”²⁷ motifi Konya Örnekleri ile benzer özellikte dokunmaktadır. Hayat ağacı, pek çok kültürde yaşamın kaynağı, barışın, bereketin, bilgeliğin, sonsuzluğun ve ölümsüzlüğün sembolü olarak kabul görmüştür. Ağaca duyulan bu saygı ve ilgi ağaca bir anlam yüklenmesi toplumlarda ağaç kültürünün oluşmasına yol açmış²⁸, kullanıldığı yerlere göre manevi anlamlar yüklemiştir.

22 H. Melek Hidayetoğlu, “Konya Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili-Sumak)”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007, s. 164.

23 Nevber Gürsu, *Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler*, İstanbul: Redhouse Yayınevi, 1988, s.68-73-91.

24 Sevim Yılmaz, “Nokta-î Süveydâ’nın Önemi ve Özellikleri”, *Akademik Dergisi*. 8 (2020):105.

25 Belkıs Acar, “Bir Grup Anadolu Yaygıları Üzerinde Bir Araştırma”, s. 39.

26 Gürsu, *Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler*, s. 164.

27 Aysen Soysaldı’dan alınan bilgi, 10 Ağustos 2022.

28 Müjgan Üçer, *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2019, s. 5.

Fotoğraf 8: Yukarıçiğil-İlgın, Mihraplı Namazlağ, 92x150 cm., 23.07.2003.

Fotoğraf 9: Çeşmelisebil-Sarayönü, Dal Yanışlı Namazlık, 93X145 cm., 11.10.2002.

Mihrap nişlerinden kalan boşluklarda göz motifine benzer, zeminde diyagonal sıralı halde küçük geometrik motifler yer alır. Bu motife yörede herhangi bir isimlendirme yapılmamıştır. Bu motifi Belkıs Acar; Arapça “vav” harfinin ters haline veya “9” rakamına benzemektedir. Bu sıralı motifin ibadet amaçlı tesbih gibi kullanılmış olabileceği şeklinde anlamlar yüklemektedir.²⁹

Kenar suları üzerinde yörede; “develi” ve “çakı nakışı” şeklinde adlandırılan ince su motifleri görülür. Bu motifler Konya ve çevresinde dokunan cicim yaygıların kenar suyunda da görülen motiflerdir.

Küçükmuhsine cicimlerinin kompozisyon düzeni incelendiğinde; zemini kaplayan iki sıra üst üste yerleştirilen kare formlu mihrap nişleri görülmektedir. Bu dikey düzenleme, dik mihraplı saf şeklinde adlandırılmaktadır. Dik mihraplı saf örneklerde; kare biçimli mihrap şekilleri üst üste üç-beş gibi yaygının boyutuna göre farklı sayıda verilebilir. Bu yaygılarda uzun kenarda tek sıra su dokunurken, özellikle kısa kenarlarda çok sayıda ince su yer alır.

Halı ve düz dokuma yaygılarda mihrap hem bir fonksiyon taşır, hem de süsleme şeklinde kullanılabilir: Konya yöresi Lâdik seccadelerinde, Karapınar, Arısama, İnlise, Küçükmuhsine, Derbent, Kavak halılarında içinde en çok tek yönlü mihrap şekli görülür. Bununla birlikte Karapınar hataplı (merdivenli) mihraplı halılarında mihraplar üst üste dizilerek, katmanlar halinde verilir. Bu mihrap düzenlemesi, Kavak, Çiğil, Doğanhisar kilimlerinde ve Karapınar cicim ve tülülerinde benzer şekilde uygulanmıştır. Cicim üzerindeki örnekleri “Omuzlu” diye isimlendirilir. Bu mihrap şekli Konya dışında, Konya yöresi halı ve düz dokumalarının etkisiyle Aksaray, Niğde, Karaman, Eskişehir gibi merkezlerde de görülür. Karapınar civarında dokunan Omuzlu Namazlağlarda (cicim teknikli) görülen motifler de insan tasvirine çok benzemektedir. Dolayısıyla bu motifin, hatap motifine benzerliğine dayanarak, hem insan motifine benzediği söylenebilir hem de üst üste dizilen omuz motiflerinden her birini tasavvufta görülen basamaklara benzetmek mümkündür. Kaynaklarda, Keçimuhsine cicim yaygılar ve Karapınar hataplı halı örneği diye tanınan her iki dokuma üzerindeki “hatap” motifinin tarikatın basamaklarını³⁰ sembolize ettiği kabul edilmektedir.

Eskişehir Sivrihisar yöresi kilim ve düz dokumalarında üst üste sıralı mihrap düzenlemelerine rastlanır. Sivrihisar’da, “Beş bacalı kilim” ve “Bacalı” adı verilen cicim teknikli yaygılar bu gruba örnek

29 Belkıs Acar, “Bir Grup Anadolu Yaygıları Üzerinde Bir Araştırma”, s. 39.

30 Belkıs Acar, “Bir Grup Anadolu Yaygıları Üzerine Bir Araştırma”, s. 36-41; Annemarie Schimmel, *Tanrının Yer Yüzündeki İşaretleri*, İslâma Görüngübilimsel Yaklaşım, Çev. E. Demirli, İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2004, s. 39-43.

verilebilir.³¹ Bu yaygılar, Konya Küçükmuhsine yük örtülerine kompozisyon açısından benzerlik göstermektedir.

Yörede yeni dokuma örneklerinin üretilmediği düşünüldüğünde, kaybolmaya yüz tutan el dokumalarının yerinde tespiti ve kaynak kişilerden alınacak bilgiler bir kat daha önem kazanmaktadır. Yöre halkının elinde bulunan el dokuma örneklerinin taşıdığı değerler konusunda bilinçlendirmek, doğru saklama koşulları ile gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak geleneksel Türk dokuma sanatı ve kültürü açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, Belkıs. “Bir Grup Anadolu Yaygıları Üzerinde Bir Araştırma”. *Türkiyemiz*. 33 (1981): 36-41.
- Acar, B. Balpınar, Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları. İstanbul; Eren Yayınları, 1982.
- Arseven, C. Esat. “Seccade”, Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, C. IV, 1975, s. 1774.
- Bayraktar, Suzan. “Eskişehir ve Çevresi Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları”. *Vakıflar Dergisi*. XXI, (1990): 299-311.
- Bayram, Mikail. “Bacıyân-ı Rum (Anadolu Bacıları) ve Fatma Bacı”, *Türkler Ansiklopedisi*, 6, Ed., H.C. Güzel ve diğerleri. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.365-377.
- Çolak, Adem ve Başaran, F. Nur. “Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Bulunan Sivrihisar Düz Dokumalarının Teknik, Renk, Motif ve Kompozisyon Açısından İncelenmesi” V. Uluslararası Halk Kültürü ve Sanat Etkinlikleri Sempozyumunda Sunulan Bildiri, Ankara, 2017, s.141-154.
- Darçın, İkbâl ve Başaran, F. Nur. “Eskişehir İli Sivrihisar İlçesi Düz Dokumalarının İncelenmesi”. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*. 3, (2018): 287-308.
- Deniz, Bekir. “Anadolu-Türk Dokuma Sanatında Cicim / Cicim’s Place in Anatolian –Turkish Art of Weaving”. *Sanat Tarihi Dergisi*. VII (1994): 67-73.
- Deniz, Bekir. Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları. Ankara, 2000.
- Derleme Sözlüğü XI. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983, s.4328.
- Eren, Hasan. “Türk Yer Adları Keçiborlu”, *Türkoloji Dergisi*. 1, (1972): 91, doi:10.1501/Trkol_0000000009.
- Eyüpoğlu, İsmet Zeki. Türk Dilinin Etimolojisi Sözlüğü, İstanbul, 1995, s.771.
- Gerçek, Günay. “Eskişehir ve Civarı Cicim ve Sili Dokumacılığı”, *Türk Etnoğrafya Dergisi*. XVII, (1982): 35-48.
- Gürsu, Nevber. Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler. İstanbul; Redhouse Yayınevi, 1988.

31 Günay Gerçek, “Eskişehir ve Civarı Cicim ve Sili Dokumacılığı”, *Türk Etnoğrafya Dergisi*, XVII, (1982): 35-48, Suzan Bayraktar, “Eskişehir ve Çevresi Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları”, *Vakıflar Dergisi*, XXI, (1990): 299-311, Adem Çolak ve F. Nur Başaran, “Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Bulunan Sivrihisar Düz Dokumalarının Teknik, Renk, Motif ve Kompozisyon Açısından İncelenmesi” (V. Uluslararası Halk Kültürü ve Sanat Etkinlikleri Sempozyumu, Ankara, 2017, 141-154), İkbâl Darçın ve F.Nur Başaran, “Eskişehir İli Sivrihisar İlçesi Düz Dokumalarının İncelenmesi”, *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, 3, (2018): 287-308.

Hidayetoğlu, H. Melek. “Konya Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili-Sumak)”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.

Keleş, Ahmet Hüdaî. “XIX. Yüzyılın Ortalarında Keçimuhsine Köyü’nde Sosyo-Ekonomik Durum”. Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Semineri, 2019.

Kubat, Nurten. “Konya Etnografya Müzesi’nde Bulunan Küçükmuhsine Halılarının İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012.

Pekin, Ersu, “Yörüklerde Yük Çulu”, *Kültür ve Sanat*. 4 (1976): 122–137.

Sarre, Friedrich, Küçükasya Seyahati-1895 Yazı. Çeviren: Dara Çolakoğlu, İstanbul, 1998.

Annemarie Schimmel. Tanrının Yer Yüzündeki İşaretleri, İslâma Görüngübilimsel Yaklaşım. Çeviren: E. Demirli, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2004.

Selçuklu Belediyesi, “Nüfus Dağılımı”. Erişim 12 Mayıs 2022, <https://www.selcuklu.bel.tr/ilcemiz/detay/277/nufus-dagilimi.html>.

Soysaldı, Aysen, “Yozgat Yüklük Perdesi Cicim Dokumaları” I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresinde Sunulan Bildiri, Selçuk Üniversitesi, Konya, 01–02 Kasım 2007, s.34–39.

Tunç, Perihan. “Konya Derbent- Küçük Muhsine- Başarakavak Halıları”. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 1997.

Üçer, Müjgân. *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2019.

Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Derleyen: Cem Dilçin, 1983, s.254.

Yılmaz, Sevim. “Nokta-İ Süveydâ’nın Önemi Ve Özellikleri”, *Akademiar Dergisi*. 8 (2020): 103-130.

Kaynak Kişi

Bekir Çerez, 73 yaşında, Küçükmuhsine doğumlu, okur-yazar, 11.07.2004.

Aysen Soysaldı, Prof. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Öğretim Üyesi.